

АНАЛІЗ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ ПЛАТНИКІВ ЄДИНОГО ПОДАТКУ

***Резюме.** Визначено основні проблеми спрощеної системи оподаткування. Проведено аналіз податкового навантаження суб'єктів підприємницької діяльності фізичних осіб, які сплачують єдиний податок. Розглянуто основні положення концепції реформування спрощеної системи оподаткування та внесено пропозиції щодо її оптимізації.*

***The summary.** The analysis of the tax loading of subjects of entrepreneurial activity, that pay the united tax, is conducted. The basic problems of the simplified tax system are determined. The substantial aspects of conception about simplified tax system reformation are considered and suggestions about it's optimization are made.*

***Ключові слова:** суб'єкти підприємницької діяльності, податкова система, спрощена система оподаткування, єдиний податок.*

Постановка проблеми. Одним із основних завдань української економіки під час економічної кризи є стимулювання підприємницької діяльності. Розвиток малого та середнього бізнесу сприяє створенню умов для позитивних структурних змін в економіці України. Малий бізнес забезпечує гнучкість і стійкість економічної системи, наближає її до потреб конкретних споживачів, надає робочі місця та забезпечує джерело доходу для значних прошарків населення.

Саме з метою реалізації державної політики щодо розвитку та підтримки малого бізнесу, збільшення податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів і, як наслідок успішного розвитку національної економіки, було запроваджено спрощену систему оподаткування, основне завдання якої – створення сприятливих умов щодо оподаткування. Спрощена система оподаткування має свої особливості. Але за останній час вона притерпіла ряд змін і нагальним є питання щодо її реформування. Реформування спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності сьогодні є одним із найбільш дискусійних і водночас важливих напрямів податкової реформи. Тому аналіз податкового навантаження фізичних осіб-підприємців, які обрали спрощену систему оподаткування і працюють на єдиному податку, є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми оподаткування суб'єктів підприємницької діяльності, які обрали спрощену систему оподаткування, знаходять своє відображення в багатьох наукових публікаціях. Науковці вивчають доцільність вибору спрощеної системи оподаткування, ефективність та недоліки її запровадження, динаміку податкових надходжень до бюджетів, проблеми застосування спрощеної системи оподаткування. Проте до сьогодні проблеми в системі оподаткування малого бізнесу потребують вирішення і подальших досліджень.

Вивченню цих питань присвячені дослідження таких науковців; О.В. Квасниці, О.В. Покатасвої, Д.Ю. Циплюк, П.Ю. Буряка, Л.Ю. Шевців, Р.Л. Хом'як, З.М. Скибінської, О.Г. Свєчнікової та інших.

Виклад основного матеріалу. В Україні діяльність суб'єктів малого підприємництва регулюється рядом законодавчих та нормативних актів, серед них:

- Указ Президента України «Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва» від 03. 07. 1998 р. № 727/98 (далі - Указ № 727/98);
- Закон України «Про державну підтримку малого підприємництва» від 19. 10. 2000 р. № 2063 – III;
- Господарський кодекс України від 16. 01. 03 р. 436-IV та інші.

Суб'єктами малого підприємництва можуть бути юридичні та фізичні особи. Фізична особа-підприємець може бути платником єдиного податку, на загальній системі оподаткування та на фіксованому податку. У даній роботі розглянемо оподаткування фізичних осіб-підприємців, які обрали спрощену систему оподаткування і сплачують єдиний податок.

Згідно з Указом № 727/98 платниками єдиного податку можуть бути підприємці, у трудових відносинах з якими, включаючи членів їхніх родин, протягом року перебуває не більше 10 осіб і розмір виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за рік не перевищує 500 тис. грн. Згідно з пунктом 2 Указу № 727/98 ставка єдиного податку для

суб'єктів малого підприємництва – фізичних осіб – встановлюється місцевими радами за місцем їх державної реєстрації залежно від виду діяльності і не може становити менше 20 гривень та більше 200 гривень на місяць [2].

Суб'єкти підприємницької діяльності – фізичні особи – сплачують єдиний податок щомісяця не пізніше 20 числа наступного місяця на окремий рахунок відділень Державного казначейства України.

До 1 січня 2011 р. згідно з Указом № 727/98 відділення Державного казначейства України наступного дня після надходження коштів перераховувало суми єдиного податку у таких розмірах:

- до місцевого бюджету – 43 %;
- до Пенсійного фонду України – 42 %;
- на обов'язкове соціальне страхування – 15 % [2].

Можна зробити висновок, що податкове навантаження платників єдиного податку фізичних осіб становило мінімум 20 грн. і максимум 200 грн.

Перші зміни щодо суми й термінів сплати єдиного податку відбулися з 8 липня 2010 р. з прийняттям Верховною Радою Закону України «Про внесення змін до законів України «Про Державний бюджет України на 2010 рік» та «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 08.07.2010 р. № 2461-VI (далі – Закон № 2461). Згідно з вимогами Закону № 2461 суб'єкти підприємницької діяльності – фізичні особи, які є платниками єдиного податку, повинні були сплачувати до Пенсійного фонду додаткові кошти [4].

Фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, які обрали спрощену систему оподаткування і сплачують єдиний податок, та члени сімей зазначених осіб, які беруть участь у провадженні ними підприємницької діяльності, на період дії законодавчих актів з питань спрощеної системи оподаткування сплачували страхові внески до Пенсійного фонду.

Сума страхового внеску встановлюється зазначеними особами самостійно для себе та членів їх сімей, які беруть участь у провадженні такими особами підприємницької діяльності та не перебувають з ними у трудових відносинах. При цьому сума страхового внеску з урахуванням частини єдиного податку, що перерахована до Пенсійного фонду України, становила не менше мінімального розміру страхового внеску за кожну особу (33,2% від мінімальної заробітної плати) та не більше розміру страхового внеску, обчисленого від максимальної величини фактичних витрат на оплату праці найманих працівників, грошового забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу, оподаткованого доходу (прибутку), загального оподаткованого доходу, з якого сплачуються страхові внески.

Розглянемо викладену методику на прикладі розрахунку податкового навантаження для фізичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності, яка не використовує наймані праці і працює за максимальною ставкою 200 грн. (станом на 1 грудня 2010 р.). Мінімальна заробітна плата станом на 1 грудня 2010 р. – 922 грн.

Єдиний податок: 200 грн., у тому числі:

- 86 грн. – сума єдиного податку, сплачується до бюджету (43%);
- 84 грн. – сплачується до Пенсійного фонду (42 %);
- 30 грн. – сплачується до фондів соціального страхування (15%).

Доплати в Пенсійний фонд $= 922 \cdot 0,332 - (200 \cdot 0,42) = 306,10 - 84 = 222,1$ грн.

У цілому слід було сплачувати: 200 грн. + 222,1 грн. = 422,1 грн.

Податковий кодекс України від 2.12.2010 р. (зі змінами та доповненнями) тимчасово зберіг спрощену систему оподаткування. Однак з 1 січня 2011 року змінилася структура платежів для платників єдиного податку, що породжує питання з приводу суми, термінів і порядку оплати. Це пов'язано з уведенням у дію Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 08.07.2010 № 2464-VI.

Частина платежу від суми єдиного податку, що відраховується зі ставки податку до бюджету, залишається на рівні 43%. Але платежі до Пенсійного фонду та інших соціальних фондів замінюються єдиним соціальним внеском, а це становить значну частину витрат підприємця.

Враховуючи ці зміни, терміни сплати єдиного податку у 2011 році залишилися колишніми: платежі вносяться авансом до 20 числа місяця перед звітним. Сума єдиного податку – 43% від ставки податку.

Терміни сплати єдиного соціального внеску – не пізніше 20 числа місяця, що йде за звітним. Сума до сплати єдиного соціального внеску для суб'єктів підприємницької діяльності-фізичної особи становить від 34,7% мінімальної заробітної плати, але не більше п'ятнадцяти прожиткових мінімумів (станом на 1.05.2011 – 14400 грн.). Оскільки сума єдиного соціального внеску залежить від мінімальної заробітної плати, то вона змінюватиметься.

Розглянемо нові правила оподаткування на прикладі розрахунків податкового навантаження для фізичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності, яка не використовує найману працю й працює за максимальною ставкою 200 грн. (станом на 1 травня 2011 р.). Мінімальна заробітна плата станом на 1 травня 2011 р. – 960 грн.

Єдиний податок: 86 грн. (43% від 200 грн. – саме і є сума єдиного податку).

Єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування = $960 \cdot 0,347 = 333,12$ грн.

У цілому слід сплатити: 86 грн. + 222,1 грн. = 419,12 грн.

Проаналізуємо податкове навантаження фізичної особи-суб'єкта підприємницької діяльності (за мінімальною та максимальною ставками єдиного податку), яка не використовує найману працю, відповідно до зазначених нормативно-правових актів. Результати представимо у табл. 1.

Таблиця 1

Аналіз податкового навантаження платників єдиного податку фізичних осіб

До 8.07.2010 р.		З 8.07.2010 р. по 1.01.2011р.		З 1.01.2011 р.	
При ставці 20 грн.	При ставці 200 грн.	При ставці 20 грн. станом на 1.12.2010 р.	При ставці 200 грн. станом на 1.12.2010 р.	При ставці 20 грн. станом на 1.05.2011 р.	При ставці 200 грн. станом на 1.05.2011 р.
8,6 грн. до бюджету	86 грн. до бюджету	8,6 грн. до бюджету	86 грн. до бюджету	8,6 грн. сума єдиного податку	86 грн. сума єдиного податку
3 грн. до фондів соціального страхування	30 грн. до фондів соціального страхування	3 грн. до фондів соціального страхування	30 грн. до фондів соціального страхування		
8,4 грн. до Пенсійного фонду	84 грн. до Пенсійного фонду	306,1 грн. (8,4+297,7) до Пенсійного фонду	306,10 грн. (84+222,1) до Пенсійного фонду	Єдиний соціальний внесок 333,12 грн.	
Мін 20 грн.	МАХ 200 грн.	Мін 317,7 грн.	МАХ 422,1 грн.	Мін 341,72 грн.	МАХ 419,12 грн. до 14400 грн.

Із табл. 1 бачимо, що податкове навантаження суб'єктів підприємницької діяльності значно збільшилося. Результатом підвищення податкового навантаження стала тенденція щодо припинення діяльності підприємців.

За даними сайту Державної податкової адміністрації України, у січні-березні 2011 року кількість створених фізичних осіб – підприємців в Україні скоротилася на 30% відносно січня-березня 2010 року. Водночас закрити свій бізнес вирішили на 36% більше фізичних осіб, ніж в аналогічному періоді 2010 року [7].

Усього за перші три місяці 2011 року 56 613 приватних підприємців припинили свою роботу. У 2011 році кількість створених фізичних осіб-підприємців, приватних підприємств і товариств із обмеженою відповідальністю значно зменшилася порівняно з 2010 роком.

Разом з тим слід зазначити, що така тенденція викликана не тільки збільшенням податкового навантаження, але й деякими обмеженнями, встановленими Податковим кодексом.

Одне з головних обмежень, яке ввів Податковий кодекс для суб'єктів-фізичних осіб, які працюють на спрощеній системі оподаткування, – фактична заборона на роботу з великими компаніями. З 1 квітня 2011 р. набуває чинності пункт 139.1.12 статті 139 Податкового кодексу України. Згідно з цим пунктом юридичні особи не зможуть зараховувати до своїх витрат (при обчисленні податку на прибуток) вартість товарів і послуг фізичних осіб-підприємців, які перебувають на спрощеній системі оподаткування, крім витрат, понесених у зв'язку з придбанням робіт, послуг у фізичної особи-підприємця-платника єдиного податку, яка здійснює діяльність у сфері інформатизації [1].

За оцінкою експертів ради підприємців України, через набуття чинності змін 1 квітня 2011 р. значна частина фізичних осіб-підприємців піде "у тінь": близько 70% малого бізнесу не зможуть перейти на загальну систему оподаткування, оскільки це пов'язано з дорогим адмініструванням і складною звітністю.

Ті підприємці, які вирішують зберегти свій бізнес і зберегти партнерство з контрагентами, мають виходити із цієї ситуації. Запропонуємо кілька варіантів роботи фізичної особи-підприємця:

1. Перейти на загальну систему оподаткування зі створенням юридичної особи. Слід зазначити, що пунктом 154.6 статті 154 Податкового кодексу України на період з 1 квітня 2011 року до 31 грудня 2016 року вводяться податкові канікули для певних категорій юридичних осіб (податкова пільга зі сплати податку на прибуток, а саме 0%). Але необхідно дотримуватися таких умов:

- річний розмір доходів нарастаючим підсумком не перевищує 3 млн. грн.;
- щомісячна заробітна плата найманих співробітників не нижча двох мінімальних заробітних плат.

2. Змінити вид діяльності та перекваліфікуватися на діяльність у сфері інформатизації. Крім того, законодавство не ставить вимог щодо наявності відповідної освіти у підприємця.

3. Знизити вартість товарів або послуг на розмір ставки податку на прибуток (з 1.04.2011 р. – 23%) або домовитися з клієнтом про пропорційний поділ податкових витрат. Пропорційний поділ витрат можливий лише за умов, якщо товар або послуга, яку пропонує фізична особа-підприємець, є цінна і яку буде складно замінити на товар або послугу конкурентів.

4. Перейти до категорії підприємств, які мають пільги щодо оподаткування податком на прибуток. Але слід брати до уваги і обмеження, які встановлюють норми Податкового кодексу.

У цілому, реєстрація юридичної особи та перехід на загальну систему оподаткування потягне за собою додаткові витрати щодо адміністрування податків та складність подання звітності.

Проаналізувавши податкове навантаження фізичних осіб-підприємців, можна зробити висновок щодо невідповідності деяких норм законодавства. Так, в Указі № 727/98 не внесено змін щодо нових норм оподаткування фізичних осіб-підприємців. Крім того, представники органів влади констатують недосконалість спрощеної системи оподаткування, негативні наслідки якої відчуває і бізнес, і уряд.

Серед ключових проблем, які зменшують ефективність цієї системи, урядовці визначають:

– звуження реальних обсягів обороту товарів і послуг, що дають право підприємцям на застосування спрощеної системи оподаткування. Починаючи з 1998 р., коли була запроваджена спрощена система оподаткування, індекс споживчих цін зріс у 5,5 раза, мінімальна заробітна плата – у 20 разів. Попри стабільність граничної межі доходу, яка дає можливість застосовувати спрощену систему оподаткування (для фізичних осіб-підприємців (далі – фізичні особи) – 500 тис. грн.), висока інфляція знизилася реальний допустимий показник у понад п'ять разів. Фактично, спрощена система оподаткування наразі відіграє дестимулюючу роль у розвитку та зміцненні малого бізнесу;

– низька фіскальна ефективність. Унаслідок інфляційного чинника знижуються й реальні доходи бюджету від справляння єдиного податку. Для фізичних осіб, які працюють на спрощеній системі оподаткування, верхня межа податку за весь час зросла лише на 20 грн. – з 180 до 200 грн. Значний розрив між фіскальним тиском на підприємства, що працюють на

загальних засадах, і тих, хто сплачує єдиний податок, є одним з ключових чинників посилення використання даного податкового режиму в цілях мінімізації оподаткування;

– мінімізація оподаткування. Значна частина суб'єктів підприємницької діяльності, які застосовують спрощену систему оподаткування, займаються мінімізацією оподаткування власного доходу, або є учасниками схем ухилення від сплати податків [6].

Враховуючи викладені проблеми ефективності спрощеної системи оподаткування та деякі розбіжності у нормах законодавства, яке регулює це питання, стає зрозумілим, що нагальним є вирішення проблем стосовно усунення розбіжностей в законодавстві щодо спрощеної системи оподаткування та проведення податкової реформи.

Разом з тим, зміни, які вже відбулися у спрощеній системі оподаткування, та низка введених норм Податкового кодексу, суттєво обмежує свободу малого бізнесу та змушує багатьох піти "у тінь". А підприємці, які ще ведуть бізнес, знаходяться в очікуванні змін щодо реформування спрощеної системи оподаткування.

На жаль, сьогодні немає єдиної узгодженої позиції у підприємницькому середовищі щодо реформування схеми спрощеної системи оподаткування у стратегічній перспективі.

18 березня 2011 пройшло засідання робочої групи при Міністерстві фінансів України з розроблення законопроекту про реформування спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва, на якому Міністерство фінансів України запропонувало концепцію реформування спрощеної системи оподаткування (далі – Концепція) на основі виявлених проблем [5].

Норми концепції лягли в основу законопроекту, який може вступити в силу з 2012 року.

Згідно з Концепцією Міністерство фінансів пропонує не тільки підвищити обмеження щодо обсягів річного доходу, але й поділити платників єдиного податку на кілька категорій за обсягом річних доходів. Залежно від категорії встановлюється і ставка єдиного податку, яка визначається у процентах до мінімальної заробітної плати. Детально інформацію наведено у табл. 2.

Таблиця 2

Категорії платників єдиного податку

Категорія фізичних осіб-підприємців платників єдиного податку	Кількість найманих працівників, осіб	Обсяг річних доходів	Ставка єдиного податку у розрахунку на місяць
I категорія	0	До 150 мінімальних заробітних плат	Від 1% до 10% мінімальної заробітної плати
II категорія	До 10	Від 150 до мінімальних заробітних плат	Від 2% до 20% мінімальної заробітної плати
	До 10	Від 300 до 600 мінімальних заробітних плат	Від 20% до 40% мінімальної заробітної плати
III категорія	До 10	Від 600 до 1000 мінімальних заробітних плат	3 % від об'єкта оподаткування (доходу) (за умови сплати ПДВ); 5% від об'єкта оподаткування (доходу) (без сплати ПДВ)

З наведених даних бачимо, що про зниження податкового навантаження на платників єдиного податку – фізичних осіб – не йдеться. Особливо зросте податковий тягар третьої категорії платників. Максимальна ставка за третю категорією буде дорівнювати 401,6 грн. (станом на кінець 2011 р. мінімальна заробітна плата 1004 грн.; $1004 \cdot 0,4 = 401,6$ грн.). А ще потрібно додати суму єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (341,72 грн. – за даними табл. 1). Щомісяця платник буде сплачувати мінімум 743,32 грн. Додатково ще додаються витрати по адмініструванню ПДВ, тобто ускладнюється і звітність.

Тільки для першої категорії платників єдиного податку передбачена річна податкова звітність, для другої та третьої – квартальна.

Що ж стосується норми, яка дозволяє включати до витрат юридичних осіб витрати на купівлю товарів, робіт і послуг у платників єдиного податку, то вона ще не узгоджена.

Що ж стосується юридичних осіб, платників єдиного податку, то Концепцією передбачено зниження ставки єдиного податку удвічі й встановлення у розмірі:

- 3 % від об'єкта оподаткування (доходу) (за умови сплати ПДВ);

- 5% від об'єкта оподаткування (доходу) (без сплати ПДВ)

Висновки. У ході аналізу податкового навантаження суб'єктів підприємницької діяльності – фізичних осіб – та проблем оподаткування слід відзначити, що реформування спрощеної системи оподаткування, обліку і звітності потребує досить обережного та виваженого підходу, який би сприяв не тільки усуненню негативних явищ, а, насамперед, стимулюванню розвитку малого бізнесу в Україні. Для цього можливе запровадження низки обмежень для бізнесу (щодо сфер діяльності, ставок оподаткування), але потрібно надавати й нові можливості для розвитку. Не слід забувати, що головна ціль спрощеної системи оподаткування – це не зниження податкової ставки, а скорочення витрат і часу на ведення бухгалтерського та податкового обліку.

Результатом реформи спрощеної системи оподаткування повинна бути збалансована податкова політика, яка буде допомагати розвитку малого підприємництва й буде важливим стимулом для детінізації сфери малого підприємництва та економіки в цілому.

Використана література

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI, зі змінами та доповненнями. – Офіційний сайт Верховної Ради України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.
2. Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва [Текст]: указ Президента України від 03.07.1998 № 727/98, зі змінами та доповненнями. – Офіційний сайт Верховної Ради України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.
3. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування [Текст]: закон України від 08.07.2010 № 2464-VI, зі змінами та доповненнями. – Офіційний сайт Верховної Ради України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.
4. Про внесення змін до законів України «Про Державний бюджет України на 2010 рік» та «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [Текст]: закон України від 08.07.2010 р. № 2461-VI, зі змінами та доповненнями. – Офіційний сайт Верховної Ради України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.rada.gov.ua.
5. Концепція реформування спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва. – Офіційний сайт платників податків України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://appu.org.ua/ua/articles/357>
6. Молдован, О. Щодо реформування спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності [Текст] / О. Молдован // – Офіційний сайт Національного інституту стратегічних досліджень при Президентові України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua>.
7. Матеріали офіційного сайту Державної податкової адміністрації України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.sta.gov.ua>.